

Eskatologiens betydning for den danske Folkekirkes forkyndelse

Projekt Forskerspirer 2023	
Titel	Eskatologiens betydning for den danske Folkekirkes forkyndelse
Identifikationskode	SK80
Navn	Skye Kaae
Gymnasium	Midtsjællands Gymnasium
Fagområde	Humaniora

Indhold

Indledning	1
Formål og problemformulering.....	2
Metodevalg	5
Fremgangsmåde.....	6
Budget	8
Konklusion og perspektivering.....	9
Tak	10
Litteraturliste.....	11
Bilag 1 - Liste af nøgleord.....	14
Bilag 2 - Interviewguide til semistrukturerede interviews.....	16
Indledning til interview (læses op for interviewperson).....	16
Selve spørgsmålene.....	16
Bilag 3 - Mail til præster	19
Bilag 4 - kort over Danmarks stifter	21
Bilag 5 - Dein, Simon, Covid-19 and the Apocalypse: Religious and Secular Perspectives.....	22
Abstract	22
Introduction	22
Religious Apocalypticism.....	24
Secular Apocalypticism	26
Covid-19, Revelation, Politics the New Jerusalem	28
Conclusion.....	30
Compliance with Ethical Standards.....	30
Footnotes	30

Indledning

Når de fleste danskere tænker på kristendommen, tænker de nok på næstekærlighed, Jesus og en tilgivende og mild Gud. Og det er da også noget af det centrale ved den kristne lære. Men der er også andre dele af Biblen, som omhandler fx dommedag, eskatologi¹ og en noget mindre tilgivende Gud. Der har i løbet af årtusinderne været utallige måder at forstå Biblens tekster på, og teologer og kristne debatterer stadig, hvad de enkelte tekster betyder i dag.

Med så rig en historie af forskellige måder at forstå eskatologi på, synes jeg at det kunne være interessant at undersøge eskatologiens betydning for den danske Folkekirke. Selvom dommedagsfortællinger de sidste mange år har præget samfundet med forestillinger om klimaforandringer, atomkrig og pandemier, synes jeg ikke, at det er ofte man hører eskatologi omtalt i Folkekirkenes forkyndelse.² Projektet skal derfor undersøge, hvor meget eskatologi rent faktisk forkyndes i Folkekirken, og hvad det betyder for den tro, man praktiserer i Folkekirken.

Mange mennesker bruger religion til at finde mening og fællesskaber med andre.³ Religion er med til at forme individet og måden det tænker på, og dermed også samfundet. Det er derfor vigtigt at vide hvordan strømninger og tendenser indenfor religion udvikler sig.

Dette er særligt relevant nu, så kort tid efter coronapandemien, som satte gang i dommedagsforventninger verden over.⁴ Ved at undersøge prædikenerne, kunne man måske vise, at der er sket en udvikling i præsternes forkyndelse som følge af samfundets dommedagsforventninger. Venter man derimod med at foretage undersøgelsen, risikerer man at miste vigtige data (prædikener), som præsterne måske ikke gemmer i mange år. Undersøgelsen kan derfor bruges til at dokumentere nutidige tendenser i Folkekirkenes forkyndelse og lægger også op til videre undersøgelser. Sådanne undersøgelser kunne fx fokusere på danske frikirker eller dykke

---

¹ Eskatologi betyder "læren om de sidste tider" og omhandler tiden op til dommedag og dommedag selv. Se Religion.dk, *Eskatologi*, besøgt 21. oktober 2023 på <https://www.religion.dk/leksikon/eskatologi> for yderligere informationer.

² Bach Jonas Sloth, *Apokalypsens tidsalder*, besøgt 21. oktober 2023 på <https://www.information.dk/kultur/2016/06/apokalypsens-tidsalder>

³ Sonne, Frederik Guy Hoff, *Hvorfor har mennesket behov for religion?*, besøgt 29. oktober på <https://videnskab.dk/kultur-samfund/hvorfor-har-mennesket-behov-for-religion/>

⁴ Dein, Simon, *Covid-19 and the Apocalypse: Religious and Secular Perspectives*, besøgt 21. oktober 2023 på <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7598223/>

ned i måden hvorpå eventuelle prædikener, der taler om eskatologien, afspejler specifikke begivenheder i samfundet såsom coronapandemien eller klimaforandringerne.

Formål og problemformulering

I oldkirken⁵ var eskatologi en væsentlig del af den kristne lære. Man forventede, at Kristus ville komme tilbage inden for nær fremtid.⁶ I det første Thessalonikerbrev gør Paulus det klart, at Kristus kan forventes før hans egen død.⁷

I Middelalderen blev eskatologien et redskab, som blev brugt til at opfordre menigheden til moralsk forbedring.⁸ På den måde blev eskatologien først og fremmest et argument for, hvorfor man skulle følge kirkens anvisninger og landets love. Denne udlægning af soteriologi⁹ tager Luther afstand fra. Han forkaster gerningsretfærdigheden.¹⁰ Hos Luther frelses mennesket udelukkende på grund af troen på evangeliet og Guds nåde.¹¹ For Luther bliver eskatologi ikke kun en fremtidig hændelse, men også noget, der allerede er realiseret i forbindelse med vores tro; hvis man tror, har man allerede del i frelsen.¹²

I dag er den største kristne kirke i Danmark Folkekirken¹³, og det er derfor, jeg har valgt at fokusere på denne kirke. Nutidens Folkekirke har, foruden Biblen, som er selve kirkens skriftsgrundlag, 5

⁵ Oldkirken betegner den første kristendom, ca. fra den første generation efter Jesu død, til 500 e.Kr. For yderligere uddybning, se Gyldendals leksikonredaktion, *Oldkirken*, besøgt 28. oktober 2023 på <https://denstoredanske.lex.dk/oldkirken> og Hyldahl, Niels, *Apostel*, besøgt 28. oktober 2023 på <https://denstoredanske.lex.dk/apostel>

⁶ Religion.dk, *Eskatologi*, besøgt 21. oktober 2023 på <https://www.religion.dk/leksikon/eskatologi>

⁷ Pedersen, Else Marie Wiberg, (1999), *Læren om de sidste, eller "når enden er god"*, side 3-4

⁸ Havsteen, Svend Rune, *Tidslinje: Her er dommedagens kristne historie*, besøgt 21. oktober 2023 på <https://www.folkekirken.dk/magasinet-folk-og-kirke/dommedag/tidslinje-her-er-dommedagens-kristne-historie>

⁹ Soteriologi betyder "læren om frelsen" og omhandler det nytestamentlige budskab om frelse ved Jesus Kristus. Se Nielsen, Kirsten Busch, *Soteriologi*, besøgt 29. oktober 2023 på <https://denstoredanske.lex.dk/soteriologi>

¹⁰ Gerningsretfærdighed betyder idéen om at mennesket selv kan opnå frelsen gennem gode handlinger.

Lutherdansk.dk, *Luthers fortaler til bibelens bøger 2017*, besøgt 21. oktober 2023 på <http://www.lutherdansk.dk/Luthers%20fortaler%20til%20bibelens%20b%C3%B8ger%202017.pdf>

¹¹ Religion.dk, *Luther, Martin*, besøgt 21. oktober 2023 på <https://www.religion.dk/leksikon/luther-martin>

¹² Pedersen, Else Marie Wiberg, (1999), *Eskatologi - Læren om de sidste, eller "når enden er god"*, side 8-9

¹³ Hazen, Isabelle, *Folkekirken*, besøgt 21. oktober 2023 på <https://www.religion.dk/kristendom/folkekirken>

bekendelsesskrifter: de tre oldkirkelige trosbekendelser, Confessio Augustana og Luthers lille Katekismus.¹⁴ Eskatologien er en pointe i alle tre trosbekendelser og også i flere af Biblens skrifter, såsom evangelierne og Johannes' Åbenbaring. Den må derfor anses som del af Folkekirkes lære.

Præster i Folkekirken har forkyndelsesfrihed. Det betyder, at de ikke er bundet til en bestemt måde at udlægge Biblen på, men derimod selv kan fortolke dens budskaber.¹⁵ Det betyder at der kan være stor forskel på præsternes forkyndelse og derfor også stor forskel på menighederne rundt om i landet. Der er fx både plads til grundtvigianere¹⁶ og mere konservative organisationer såsom Indre Mission.¹⁷ Således har man forskellige fortolkninger af Biblen i Danmark. Også eskatologien er et emne, man ser forskelligt på - fx ønsker nogle af folkene fra Indre Mission, at dommedagsbudskabet skal forkyndes mere i Folkekirken.¹⁸ Indre Mission står stærkt i Midtjylland, i det område man nogle gange kalder "Bibelbæltet", men findes også andre steder i landet.¹⁹

Spørgsmålet, som jeg med min opgave undersøger, er: Hvilken betydning har eskatologien for den danske Folkekirkes forkyndelse i dag? I løbet af undersøgelsen ønsker jeg at undersøge hvor meget, der prædikes om eskatologi i Folkekirken. Jeg vil analysere resultaterne af undersøgelsen og bruge dem til at lave statistik. Herefter ønsker jeg at diskutere, hvorfor undersøgelsen er kommet til disse resultater, og hvilken betydning det kan have for den danske kristendom i fremtiden.

Eskatologi er betyder læren om de sidste tider. Dette indbefatter enhver form for dommedag eller verdens undergang indenfor kristendommen. Dommedag kan her forstås på to måder: enten som

---

¹⁴ Folkekirken.dk, *Bekendelsesskrifter*, besøgt 21. oktober 2023 på <https://www.folkekirken.dk/om-troen/at-vaere-kristen/trosbekendelse/bekendelsesskrifter>

¹⁵ Stenbæk, Jørgen og Jylov, Simon Lange-Skov, *Forkyndelsesfrihed*, besøgt 21. oktober 2023 på <https://denstoredanske.lex.dk/forkyndelsesfrihed>

¹⁶ Nørhøj, Henning, *Hvad betyder det, at folkekirken er grundtvigsk?*, besøgt 22. oktober 2023 på <https://www.kristendom.dk/kristendom.dk/er-folkekirken-grundtvigsk>

¹⁷ Christensen, Nikolaj, *10 vigtige ting om Indre Mission*, besøgt 21. oktober 2023 på <https://www.kristendom.dk/folkekirkelige-organisationer/10-vigtige-ting-om-indre-mission>

Emu.dk, *Indre Mission - syn på homoseksualitet*, besøgt 21. oktober 2023 på <https://emu.dk/sites/default/files/2020-05/Bilag%20%20Rapport%20om%20IM%27s%20syn%20p%E2%94%9C%C3%91%20homoseksualitet.pdf>

¹⁸ Ingemansen, Anette Maria, *Vi mangler troen på dommedag*, besøgt 21. oktober 2023 på <https://indremission.dk/artikel/vi-mangler-troen-paa-dommedag/>

¹⁹ Markussen, Rasmus, *Hvad er Bibelbæltet?*, besøgt 21. oktober 2023 på <https://www.kristendom.dk/indf%C3%B8ring/hvad-er-bibelb%C3%A6ltet>

Indremission.dk, *Find et fællesskab nær dig*, besøgt 21. oktober 2023 på <https://indremission.dk/kort/>

en konkret, fremtidig hændelse eller som en allerede realiseret, nutidig dom.²⁰ Begge fortolkninger af dommedag inkluderes i min opgave. Det har jeg valgt, både fordi det, på grund af undersøgelsens natur, er svært at skille dem ad, men også fordi jeg ikke ønsker at hævde den ene frem for den anden som en objektiv rigtig fortolkning af domsmotivet. Tiden op til dommedag eller verdens undergang hører også under begrebet eskatologi.

Folkekirken defineres som den luthersk-evangeliske institution under samme navn. Den danske Folkekirke skal forstås som enhver kirke, der måtte tilhøre denne institution, og som er del af et af de 10 danske stifter: Fyens, Haderslev, Helsingør, Københavns, Lolland-Falsters, Ribe, Roskilde, Viborg, Aalborg og Aarhus stift.²¹

Med "i dag" menes der indenfor de sidste 6 år, dvs. fra 1. januar 2018 til og med 31. december 2023. Det er kun prædikener fra denne periode, som medregnes i undersøgelsen. Jeg har valgt netop dette tidsrum, fordi jeg ønsker at undersøge eskatologiens betydning i dag, men samtidig også ønsker at få prædikener fra alle årets søndage og helligdage.²² Spannet på de 6 år giver rig mulighed for at få data fra alle højmesserne. Samtidig giver det mulighed for at analysere om eventuelle op- eller nedsving i andelen af prædikener, der handler om eskatologi, kunne have noget at gøre med coronapandemien, som brød ud i 2020.²³

Sognepræst defineres i denne sammenhæng som enhver præst, der er ansat af Folkekirken til at prædike i et sogn, der tilhører et af de 10 stifter. Prædiken defineres som en præsts forkyndelse eller udlægning af kristendommens budskaber og tekster i forbindelse med højmesse.

Jeg har valgt at min undersøgelse kun skal tage stilling til højmesserne. Det skyldes at højmesserne er "Folkekirkens standardgudstjeneste".²⁴ Ved kun at koncentrere mig om højmassen, bliver prædikenerne mere repræsentative for den generelle prædiken i kirken. Det betyder dog, at jeg

---

²⁰ Havsteen, Svend Rune, *Tidslinje: Her er dommedagens kristne historie*, besøgt 21. oktober 2023 på <https://www.folkekirken.dk/magasinet-folk-og-kirke/dommedag/tidslinje-her-er-dommedagens-kristne-historie>

²¹ Se kort over stifterne i bilag 4.

²² I Folkekirken har man hver højmesse nogle bestemte bibelvers som læses op og dermed kan påvirke prædikenen. Dette kaldes de to tekstrækker. Hver tekstrække tager et år at gennemføre, og det tager derfor to år at komme igennem begge tekstrækker. For mere information, se Lindhardt, Tine, *Hvad er en tekstrække?*, besøgt 21. oktober 2023 på <https://www.bibelselskabet.dk/hvad-er-en-tekstraekke>

²³ SSI.dk, *Da covid-19 ramte verden og Danmark - se tidslinjen her*, besøgt 21. oktober 2023 på <https://www.ssi.dk/aktuelt/nyheder/2022/da-covid-19-ramte-verden-og-danmark-se-tidslinjen-her>

²⁴ Glostrupsogn.dk, *Højmesse og gudstjeneste*, besøgt 21. oktober 2023 på <https://www.glostrupsogn.dk/her-finder-du-hjalp/hojmesse-og-gudstjeneste>

ikke kommer til at bruge taler fra fx begravelser, hvor præsterne ofte taler om det kristne håb om genopstandelse²⁵, et emne som ellers er tæt knyttet til eskatologien. Mine undersøgelser drejer sig desuden udelukkende om forkyndelsen og tager derfor ikke hensyn til menighedens opfattelse af eskatologien.

Metodevalg

Jeg har valgt både at bruge den kvantitative og kvalitative metode. Metoderne kombineres som del af en "mixed methods" undersøgelse i et sekventielt forløb. Mit forskningsdesign er et forklarende design, hvor den kvantitative undersøgelse bruges til at afdække en tendens, og den kvalitative undersøgelse bruges til at forklare tendensen.²⁶

Den kvantitative metode skal bruges til at finde ud af, hvor stor en andel af prædikenerne omtaler eskatologi. Dette skal give et generelt billede af, om eskatologi bliver omtalt i Folkekirken. På baggrund af de kvantitative data, er det muligt at kortlægge i hvilke stifter, man taler mest om eskatologi, og om andelen af prædikener, der omhandler eskatologi, har ændret sig gennem de sidste 6 år. Prædikenerne til undersøgelsen deles derfor op i kategorier alt efter, hvilket stift de kommer fra, og i hvilket år de blev prædikeret. Brugen af den kvantitative metode betyder, at jeg ikke nærlæser hver enkelt prædiken. Derfor får jeg heller ikke mulighed for at analysere i hvilken grad den enkelte prædiken omtaler eskatologien, eller hvordan den fremstilles. Til gengæld betyder metoden, at jeg kan få et mere generelt og repræsentativt resultat for kirken som helhed.

Den kvalitative metode skal bruges i forbindelse med semistrukturerede interviews af Folkekirkenes sognepræster. Interviewene skal foretages med sognepræster fra hver af landets stifter med det formål at kunne sammenligne interviewresultaterne med analysen af prædikener. Gennem interviewene håber jeg at kunne forklare eventuelle forskelle på prædikenerne i de forskellige stifter eller gennem årene. Interviewene skal give indsigt i undersøgelsen af prædikenerne. Alle interviews foretages ansigt til ansigt. Dette skyldes, at et telefoninterview kan føles mindre personligt på grund af manglende mulighed for at aflæse kropssprog.²⁷ Ved at foretage interviewene ansigt til ansigt håber jeg at få en så naturlig og afslappet samtale med interviewpersonen som muligt. Ulempen ved dette er selvfølgelig den lange transporttid til interviewstederne, men jeg vurderer, at den forbedrede kommunikation opvejer denne ulempe.

---

²⁵ Folkekirken.dk, *Sådan foregår en begravelse*, besøgt 28. oktober 2023 på <https://www.folkekirken.dk/livets-begivenheder/begravelser/saadan-foregaar-begravelse>

²⁶ Kristensen, Catharina Juul og Hussain, M. Azhar, (2019), *Metoder i Samfundsvidenskaberne* (2. udgave), side 335

²⁷ Agerbæk, Amalie T., *Telefoninterviews: En Metoderefleksion*, besøgt 21. oktober 2023 på <https://ineva.dk/telefoninterviews-en-metoderefleksion>

Interviewstederne vælges så de er bejlige for præsterne. Interviewpersonernes identitet anonymiseres desuden fuldstændig bortset fra, hvilket stift de er præst i. På den måde behøver de ikke bekymre sig om andres reaktioner til deres udtalelser, og samtalen bliver forhåbentlig mere åben og flydende.

Jeg går til undersøgelsen med den empirisk-induktive metode. Dette skyldes, at selvom undersøgelsen har kvantitative elementer, er den i sin natur ikke eksakt videnskab.²⁸ Statistik og interviews kan kun give udtryk for nogle sammenhænge i samfundet, ikke falsificeres på samme måde som et naturvidenskabeligt eksperiment.²⁹ Dette er dog ikke noget problem for undersøgelsen, da humanistisk forskning ikke søger at finde den objektive sandhed, men derimod at forstå og fortolke menneskets eksistens og kultur.³⁰

Fremgangsmåde

Den kvantitative undersøgelse foretages først, da projektet bygger på et forklarende forskningsdesign.³¹

Mit første mål er at indsamle data. Det gøres ved at skrive til sognepræster over hele landet og bede dem sende prædikener fra perioden på de 6 år.³² Herefter evaluerer jeg, om jeg har modtaget nok data, eller om jeg bør kontakte flere præster. Jeg vurderer, at en passende datamængde er på mindst 250 prædikener, da der er ca. 124 højmesser på to år³³ - den tid det tager at gennemgå begge tekstrækker - og jeg ønsker en repræsentativ undersøgelse. Er der færre end denne mængde, bruger jeg ekstra tid på at skaffe flere data. Herefter anonymiseres prædikenerne og kopieres ind i Word. Hver prædiken tildeles en kode, som bruges til at identificere den. Koden består af tre dele: hvilket stift prædiken stammer fra, hvilket år den blev prædikeret i, samt et unikt nummer, som skal adskille den fra de andre prædikener. En prædiken fra Aalborg stift fra år 2020

---

²⁸ Videnskab er naturligvis et definitionsspørgsmål. Her mener jeg begrebet, som det defineres af Karl R. Popper. Se fodnote 29 for yderligere information.

²⁹ Skov, Christoffer Boserup og Larsen, Kasper, (2014), *Grundbog til filosofi - Mennesket i verden*, side 50-56

³⁰ Johansen, Mikkel Willum, *Humanistisk videnskabsteori er noget særligt*, besøgt 28. oktober 2023 på <https://videnskab.dk/naturvidenskab/humanistisk-videnskabsteori-er-noget-saerligt/>

³¹ Kristensen, Catharina Juul og Hussain, M. Azhar, (2019), *Metoder i Samfundsvidenskaberne* (2. udgave), side 335

³² Se mail i bilag 3

³³ Nordiskliturgi.dk, *Højmessevejledning*, besøgt 21. oktober 2023 på <https://www.nordiskliturgi.dk/DK/vejledning92.pdf>

kunne således have koden AAL_2020_1, mens en prædiken fra Roskilde stift fra år 2022 kunne have koden ROS_2022_1.

Herefter begynder databehandlingen af prædikenerne. Prædikenerne behandles en ad gangen i Word ved at gennemse dem for såkaldte "nøgleord". Disse nøgleord er en liste af ord, som jeg har udvalgt³⁴, fordi de omhandler eskatologi. Findes et eller flere af nøgleordene i en prædiken, er det derfor sandsynligt, at prædikenen omhandler eskatologi. Der kan selvfølgelig være undtagelser for dette eller måder at omtale eskatologi på, som ikke er en del af listen. Men på grund af datamængdens størrelse, antager jeg, at antallet af falske positive og negative vil være så lille, at det vil være til at se bort fra. Words søgefunktion "Ctrl+b" bruges til nemt at lede efter nøgleordene i hver prædiken. Jeg er kun interesseret i hvor stor en andel af prædikenerne, der indeholder et eller flere af nøgleordene. Det er derfor ikke relevant for undersøgelsen hvilke nøgleord, som forekommer, eller hvor mange gange.

Herefter laver jeg statistik på baggrund af undersøgelsens data. Statistikken skal både vise et resultat på landsplan og i hvert stift. Desuden kan statistikken vise, om der er sket en udvikling i løbet af de sidste 6 år.

Når jeg har lavet statistik på baggrund af den kvantitative undersøgelse, kontakter jeg en sognepræst fra hvert stift og arrangerer et interview med dem. Præsterne udvælges tilfældigt for at få en repræsentativ datamængde.

Interviewet foretages ansigt til ansigt og på tomandshånd med hver præst. Alle interviews foretages ud fra den samme interviewguide³⁵, dog med forbehold for uddybende spørgsmål til den enkelte præsts svar. For at sikre den præcise ordlyd af præsternes udtalelser optages interviewene. Herefter transskriberes optagelserne til tekst, så det bliver nemmere at danne sig et overblik over dataene.³⁶

Resultaterne fra interviewene bruges til sidst til at forklare resultaterne fra den kvantitative undersøgelse.

---

³⁴ Se liste over nøgleord i bilag 1

³⁵ Se interviewguide i bilag 2

³⁶ Metodeguiden.au.dk, *Transskribering af interviews*, besøgt 21. oktober 2023 på <https://metodeguiden.au.dk/transskribering-af-interviews>

Jeg regner med at undersøgelsen samlet set vil tage omtrent 18 måneder.³⁷

Trin	Aktivitet	Tid	Tidspunkt
1	Anskaffelse af prædikener.	2 mdr.	Jan.-feb. 2024
2	Evaluering af datamængde, samt evt. indsamling af ekstra data.	Evt. 2 mdr.	
3	Anonymisering af prædikener.	3 mdr.	Mar.-maj 2024
4	Kvantitativ undersøgelse.	4 mdr.	Jun.-sep. 2024
5	Statistik på baggrund af kvantitativ undersøgelse.	1 mdr.	Okt. 2024
6	Afholdelse af interviews.	4 mdr.	Nov.-feb. 2025
7	Transskribering af interviews.	3 mdr.	Mar.-maj 2025
8	Sammenligning af interviews og statistik, samt konklusion.	1 mdr.	Jun. 2025
I alt		18 mdr. (evt. 20)	Jan. 2024-jun. 2025

Budget

Udgift	Pris
Office 365 til 2 år	1100 kr.

³⁷ Planen er lagt med hensyn til livet som studerende. Der er derfor sat ekstra lang tid af til enkelte af trinnene.

Transport til interviewsteder	4300 kr.
Gaver til interviewdeltagere	3000 kr.
Studentermedhjælp til transskribering - 10 interviews à 4 timer ³⁸ til 150 kr. i timen.	6000 kr.
I alt	14400 kr.

Jeg forventer, at en stor del af udgifterne vil gå til transport, når jeg skal interviewe sognepræsterne. Fordi jeg endnu ikke ved præcis, hvilke præster jeg kommer til at interviewe, er den angivne udgift et gæt baseret på DSB's priser.³⁹ Det resterende beløb bruges eventuelt på uforudsete udgifter.

Konklusion og perspektivering

Min forventning til undersøgelsen er, at kun meget få prædikener på landsplan drejer sig om eskatologi. Hvis det viser sig at holde stik, ville jeg forvente, at en af præsternes forklaringer på dette kunne være, at naturvidenskaben i dag kan forklare mange af de fænomener (fx dårlig høst, sygdom og uvejr), som man førhen troede var Guds straf. En anden af præsternes forklaringer kunne måske være, at mange kristne igennem de sidste to tusind år har forudset dommedag, men ingen af dem har haft ret endnu. Moderne kristne fokuserer muligvis mindre på dommedag, fordi dommedagsforudsigelserne indtil videre altid er blevet modbevist.

---

³⁸ Hvert interview forventes at tage ca. en time. Jeg forventer at det vil tage ca. 4 timer at transskribere hvert interview.

³⁹ Dsb.dk, *Prisblad for rejser på Sjælland, Lolland, Falster og Møn*, besøgt 21. oktober 2023 på https://www.dsb.dk/globalassets/priser_og_zoner/2023/000000_priser_rabatter_sjaelland_lolland_falster_moen_a4_15_jan23.pdf

Dsb.dk, *Prisblad for rejser over Storebælt*, besøgt 21. oktober 2023 på https://www.dsb.dk/globalassets/priser_og_zoner/2023/400402258_priser_rabatter_over_storebaelt_a4_15_jan23.pdf

Med hensyn til forskellen på forskellige stifter, ville det være interessant, hvis der var en større andel af prædikener, der omhandler eskatologi, i Haderslev og Ribe stift, da det er der Bibelbæltet ligger.

Jeg regner ikke som udgangspunkt med, at der er stor forskel på prædikener fra de forskellige år. Jeg forventer dog et mindre opsving i prædikener, der omhandler eskatologi, i løbet af coronapandemien i 2020, som nogle tolkede som et dommedagsvarsel.

Undersøgelsen er i høj grad den første byggesten til senere undersøgelser på samme område. Hvis det viser sig, at der var en udvikling i løbet af coronapandemien, kunne man senere undersøge, hvad denne udvikling har haft af betydning for kirken. Det kunne fx være en undersøgelse af, om Folkekirken siden da har fået flere eller færre medlemmer.

Det kunne være interessant at undersøge forskellen på Folkekirken og Danmarks frikirker. En anden relevant undersøgelse kunne lægge vægt på at beskrive sammenfald mellem andre svære perioder i Danmarks (eller verdens) historie, og hvordan disse har påvirket forkyndelsen i Folkekirken. Sådanne perioder kunne fx være finanskrisen i 2008 eller 9/11 i 2001 og den efterfølgende opmærksomhed på terrorisme. Man kunne også undersøge, hvordan forkyndelsen af eskatologien har udviklet sig gennem coronapandemien i et andet land, som fx USA, hvor en stor andel af befolkningen tror på dommedag.⁴⁰

Undersøgelsen skal dermed kortlægge tendenser i Folkekirken og samfundet, samt bevare denne viden til brug i fremtiden.

Tak

Som afslutning vil jeg gerne fremhæve et par personer, uden hvem denne opgave ikke kunne være blevet færdiggjort. Mange tak til min forskerkontakt, Else Marie Wiberg Pedersen, lektor emerita på Institut for Kultur og Samfund, Det Teologiske Fakultet på Aarhus Universitet, for vejledning og materiale til mit projekt. Tak til talentkoordinatoren på Midtsjællands Gymnasium, Steen Sonne-Hansen, for at hjælpe angående projektets praktiske aspekt. Tak til min lærer i religion på Midtsjællands Gymnasium, Ea Sihm, for vejledning og feedback.

---

⁴⁰ Henriksen, Michael Bach, *Enden er nær, så læs denne bog*, besøgt 22. oktober 2023 på <https://www.kristeligt-dagblad.dk/kultur/enden-er-n%C3%A6r-s%C3%A5-l%C3%A6s-denne-bog>

Litteraturliste

Aagaard, Anne Marie, *Som i himlen, så og på jorden*, Dansk Teologisk Tidsskrift 58. årg., 1995, side 176-192

Aalborgstift.dk, *Prædikener*, besøgt 21. oktober 2023 på <https://aalborgstift.dk/om-aalborgstift/praedikener>

Agerbæk, Amalie T., *Telefoninterviews: En Metoderefleksion*, besøgt 21. oktober 2023 på <https://ineva.dk/telefoninterviews-en-metoderefleksion>

Bach Jonas Sloth, *Apokalypsens tidsalder*, besøgt 21. oktober 2023 på <https://www.information.dk/kultur/2016/06/apokalypsens-tidsalder>

Christensen, Nikolaj, *5 kampe mellem grundtvigianere og Indre Mission*, besøgt 22. oktober 2023 på <https://www.kristendom.dk/indf%C3%B8ring/5-kampe-mellem-grundtvigianere-og-indre-mission>

Christensen, Nikolaj, *10 vigtige ting om Indre Mission*, besøgt 21. oktober 2023 på <https://www.kristendom.dk/folkekirkelige-organisationer/10-vigtige-ting-om-indre-mission>

Dein, Simon, *Covid-19 and the Apocalypse: Religious and Secular Perspectives*, besøgt 21. oktober 2023 på <https://www.ncbi.nlm.nih.gov/pmc/articles/PMC7598223/>, se bilag 5

Dsb.dk, *Prisblad for rejser over Storebælt*, besøgt 21. oktober 2023 på https://www.dsb.dk/globalassets/priser_og_zoner/2023/400402258_priser_rabatter_over_storebaelt_a4_15_jan23.pdf

Dsb.dk, *Prisblad for rejser på Sjælland, Lolland, Falster og Møn*, besøgt 21. oktober 2023 på https://www.dsb.dk/globalassets/priser_og_zoner/2023/000000_priser_rabatter_sjaelland_lolland_falster_moen_a4_15_jan23.pdf

Emu.dk, *Indre Mission - syn på homoseksualitet*, besøgt 21. oktober 2023 på <https://emu.dk/sites/default/files/2020-05/Bilag%20%20Rapport%20om%20IM%27s%20syn%20p%E2%94%9C%C3%91%20homoseksualitet.pdf>

Folkekirken.dk, *Bekendelsesskrifter*, besøgt 21. oktober 2023 på <https://www.folkekirken.dk/om-troen/at-vaere-kristen/trosbekendelse/bekendelsesskrifter>

Folkekirken.dk, *Sådan foregår en begravelse*, besøgt 28. oktober 2023 på <https://www.folkekirken.dk/livets-begivenheder/begravelser/saadan-foregaar-begravelse>

Folkekirken Uddannelses- og Videnscenter, *Folkekirken i kort*, besøgt 29. oktober 2023 på <https://www.fkuv.dk/videnscenteret/kirkestatistik/folkekirken-i-kort>

Glostrupsogn.dk, *Højmesse og gudstjeneste*, besøgt 21. oktober 2023 på <https://www.glostrupsogn.dk/her-finder-du-hjalp/hojmesse-og-gudstjeneste>

Gregersen, Niels Henrik, (1999), *Dommedag - skrækvision eller evangelium?*, Helsingør Stiftsbog, 1999, side 11-27

Gyldendals leksikonredaktion, *Oldkirken*, besøgt 28. oktober 2023 på <https://denstoredanske.lex.dk/oldkirken>

Hallbäck, Geert, *Johannes' Åbenbaring*, besøgt 21. oktober 2023 på [https://denstoredanske.lex.dk/Johannes' %C3%85benbaring](https://denstoredanske.lex.dk/Johannes'%C3%85benbaring)

Havsteen, Svend Rune, *Tidslinje: Her er dommedagens kristne historie*, besøgt 21. oktober 2023 på <https://www.folkekirken.dk/magasinet-folk-og-kirke/dommedag/tidslinje-her-er-dommedagens-kristne-historie>

Hazen, Isabelle, *Folkekirken*, besøgt 21. oktober 2023 på <https://www.religion.dk/kristendom/folkekirken>

Henriksen, Michael Bach, *Enden er nær, så læs denne bog*, besøgt 22. oktober 2023 på <https://www.kristeligt-dagblad.dk/kultur/enden-er-n%C3%A6r-s%C3%A5-l%C3%A6s-denne-bog>

Hyl Dahl, Niels, *Apostel*, besøgt 28. oktober 2023 på <https://denstoredanske.lex.dk/apostel>

Indremission.dk, *Find et fællesskab nær dig*, besøgt 21. oktober 2023 på <https://indremission.dk/kort/>

Ingemansen, Anette Maria, *Vi mangler troen på dommedag*, besøgt 21. oktober 2023 på <https://indremission.dk/artikel/vi-mangler-troen-paa-dommedag/>

Johansen, Mikkel Willum, *Humanistisk videnskabsteori er noget særligt*, besøgt 28. oktober 2023 på <https://videnskab.dk/naturvidenskab/humanistisk-videnskabsteori-er-noget-saerligt/>

Kristensen, Catharina Juul og Hussain, M. Azhar, (2019), *Metoder i Samfundsvidenskaberne* (2. udgave), side 335

Lindhardt, Tine, *Hvad er en tekstrække?*, besøgt 21. oktober 2023 på <https://www.bibelselskabet.dk/hvad-er-en-tekstraekke>

Lutherdansk.dk, *Luthers fortaler til bibelens bøger 2017*, besøgt 21. oktober 2023 på <http://www.lutherdansk.dk/Luthers%20fortaler%20til%20bibelens%20b%C3%B8ger%202017.pdf>

Markussen, Rasmus, *Hvad er Bibelbæltet?*, besøgt 21. oktober 2023 på <https://www.kristendom.dk/indf%C3%B8ring/hvad-er-bibelb%C3%A6ltet>

Metodeguiden.au.dk, *Transskribering af interviews*, besøgt 21. oktober 2023 på <https://metodeguiden.au.dk/transskribering-af-interviews>

Nielsen, Kirsten Busch, *Soteriologi*, besøgt 29. oktober 2023 på <https://denstoredanske.lex.dk/soteriologi>

Nordiskliturgi.dk, *Højmessevejledning*, besøgt 21. oktober 2023 på <https://www.nordiskliturgi.dk/DK/vejledning92.pdf>

Nørhøj, Henning, *Hvad betyder det, at folkekirken er grundtvigsk?*, besøgt 22. oktober 2023 på <https://www.kristendom.dk/kristendom.dk/er-folkekirken-grundtvigsk>

Pedersen, Else Marie Wiberg, (1999), *Eskatologi - Læren om de sidste, eller "når enden er god"*, Det sidste - en ny begyndelse. Eskatologi og apokalyptik, 1999, side 2-12

Religion.dk, *Eskatologi*, besøgt 21. oktober 2023 på <https://www.religion.dk/leksikon/eskatologi>

Religion.dk, *Luther, Martin*, besøgt 21. oktober 2023 på <https://www.religion.dk/leksikon/luther-martin>

Skov, Christoffer Boserup og Larsen, Kasper, (2014), *Grundbog til filosofi - Mennesket i verden*, side 50-56

Sonne, Frederik Guy Hoff, *Hvorfor har mennesket behov for religion?*, besøgt 29. oktober på <https://videnskab.dk/kultur-samfund/hvorfor-har-mennesket-behov-for-religion/>

SSI.dk, *Da covid-19 ramte verden og Danmark - se tidslinjen her*, besøgt 21. oktober 2023 på <https://www.ssi.dk/aktuelt/nyheder/2022/da-covid-19-ramte-verden-og-danmark-se-tidslinjen-her>

Stenbæk, Jørgen og Jylov, Simon Lange-Skov, *Forkyndelsesfrihed*, besøgt 21. oktober 2023 på <https://denstoredanske.lex.dk/forkyndelsesfrihed>

Bilag 1- Liste af nøgleord

Disse nøgleord bruges i forbindelse med den kvantitative undersøgelse af prædikener. I venstre kolonne ses nøgleordene. I højre ses argumenterne for at bruge netop disse nøgleord. Nøgleordene er desuden afprøvet på nogle prædikener fra Aalborg stifts hjemmeside.⁴¹ Dette har jeg gjort ved at nærlæse prædikener, der handler om dommedag, og gennemsøge dem for nøgleordene. På den måde har jeg altså kunne undersøge, om nøgleordene bruges, når præsterne taler om eskatologi.

Nøgleord	Årsag
Herrens dag	Synonym for dommedag. Se fx Joel.4.1-14.
Den yderste dag	Synonym for dommedag. Se fx Joh.11.23-24.
Dommedag	Dagen hvor verden går under og Jesus skal dømmе mellem mennesker - derfor indbefattet i begrebet "eskatologi"
Dommens dag	Synonym for dommedag
Guds rige	Hentyder til tiden efter dommedag. Se fx Mark.1.15. eller Luk.10.11-12.
De sidste tider	Hentyder til tiden op til dommedag. Se fx Luk.21.5-28.
Tusindårsriget	1000 år op til dommedag, hvor dem der ikke har syndet, skal være Kristi præster og konger. Se fx Åb.20.1-6.
Jesu genkomst	Synonym for dommedag. Se fx Matt.24.1-31.
Jesu Kristi dag	Synonym for dommedag
Verdens ende	Indbefattet i begrebet "eskatologi"
Verdens undergang	Indbefattet i begrebet "eskatologi"
Den yderste dom	Synonym for dommedag

⁴¹ Aalborgstift.dk, *Prædikener*, besøgt 21. oktober 2023 på <https://aalborgstift.dk/om-aalborg-stift/praedikener>

Den sidste tidsalder	Synonym for "de sidste tider"
Livets bog	Bog, som bruges ved dommedag til at bestemme hvem, der skal frelses. Se fx Åb.20.11-15.
Tidernes ende	Synonym for "verdens ende"
Johannes' Åbenbaring	Handler om dommedag og de sidste tider ⁴²
Åbenbaringsbogen	Synonym for Johannes' Åbenbaring
Verdensdommen	Synonym for dommedag. Se Matt.25.31-46.
Evigt liv	Det evige liv, som de frelste får del i, efter dommedag. Se fx Matt.25.46.
Menneskesønnens dag	Synonym for dommedag. Se fx Luk.17.20-37.
Guds dom	Synonym for dommedag

---

⁴² Hallbäck, Geert, *Johannes' Åbenbaring*, besøgt 21. oktober 2023 på [https://denstoredanske.lex.dk/Johannes' %C3%85benbaring](https://denstoredanske.lex.dk/Johannes'%C3%85benbaring)

Bilag 2- Interviewguide til semistrukturerede interviews

Indledning til interview (læses op for interviewperson)

Tusind tak, fordi du vil medvirke i min undersøgelse. Det er jeg meget taknemmelig for. Jeg har forberedt nogle spørgsmål på forhånd, som vi kommer til at tale om. Jeg spørger desuden til sidst om der er noget, som du gerne vil tale om, som jeg ikke fik spurgt ind til. Du behøver derfor ikke bekymre dig om bagefter at sidde tilbage med ting, du gerne ville have sagt.

Interviewet kommer til at tage ca. en time. Jeg optager hele interviewet og transskriberer det bagefter. Når interviewet er transskriberet, sender jeg dig teksten. Du får derefter 2 uger til at rette dine udtalelser til, hvis du føler, at du har fået udtrykt dig forkert eller upræcist undervejs. Jeg spørger, som del af interviewet ind til dit navn og de kirker, du har arbejdet i. Det er udelukkende for at kunne identificere dit interview igen bagefter - hverken dit navn eller din arbejdsplads bliver nævnt i min endelige opgave.

Interviewet handler om prædikener ved højmesse. Når jeg siger "prædiken", taler jeg derfor, medmindre jeg specifikt siger noget andet, kun om prædikener i forbindelse med højmesse. Jeg vil ikke uddybe undersøgelsen mere nu, for ikke at påvirke dine svar, men hvis du er interesseret, vil jeg gerne fortælle mere efter interviewet. Og du må selvfølgelig altid spørge ind til specifikke ord, vendinger eller spørgsmål undervejs, hvis jeg ikke får udtrykt mig klart nok. Er de betingelser acceptable for dig?

Selve spørgsmålene

Hvad er dit navn?

Hvilken kirke er du præst i?

Er din kirke del af Folkekirken?⁴³

Hvor længe har du arbejdet i din kirke?

- Har du været ansat i andre kirker før det?
  - Hvis ja, hvilke(n)? (sogn og navn på kirker skal noteres)

Hvilke emner handler dine prædikener som regel om?

---

⁴³ Det er et krav at alle interviewpersonerne er sognepræster i Folkekirken. Dette spørgsmål er dermed blot en sidste kontrol af, at der ikke er sket en fejl i udvælgelsesprocessen.

- Har du indtrykket af, at det er normalt i Folkekirken at prædike meget om disse emner?
- Er der emner indenfor kristendommen, som du sjældent prædiker om? Hvorfor?
- Hvis du tidligere har været ansat i en anden kirke, oplever du så der er forskel på de emner, du prædikede om i din gamle kirke, og dem, som du prædiker om nu?

Hvordan påvirkes dine prædikener af dagens tekstrække? Kan du give et eksempel?

Påvirker din menighed dig til at prædike om specifikke emner? Hvis ja, hvordan? Kan du give et eksempel?

Hvad forstår du ved begrebet "dommedag"?

Er dommedagsbudskabet, efter din mening, en væsentlig del af Biblen?

- Tror du at det er en typisk mening indenfor Folkekirken?

Er dommedagsbudskabet, efter din mening, en væsentlig del af Folkekirken lære?

- Tror du at det er en typisk mening indenfor Folkekirken?

Tror du selv på dommedag?

Hvor ofte er dommedagsbudskabet en del af dine prædikener?

- Er der bestemte tekster i tekstrækkerne, som lægger op til, at man prædiker om dommedag?
- Har du indtrykket af, at andre præster i Folkekirken prædiker ofte om dommedag?
- Synes du, at dommedagsbudskabet burde prædikes mere (eller mindre) i Folkekirken?

Prædiker du mere om eskatologi, når gudstjenesten ikke er i forbindelse med højmesse? (fx ved begravelser eller lignende)

- Hvis ja, hvorfor? Og i hvilke sammenhænge?
- Hvis ja, har du så indtrykket af, at andre præster også prædiker mere om eskatologi i forbindelse med denne slags gudstjenester?

Tror du, at menigheden i din kirke har en forventning, om at du skal prædike om dommedag?

- Hvis ja, påvirker det så dine prædikener, så du prædiker mere om dommedag?
- Hvis nej, påvirker det så dine prædikener, så du prædiker mindre om dommedag?

Jeg har, som del af min undersøgelse, lavet statistik over en større mængde prædikener fra hele landet. (Forklar kvantitativ undersøgelse og vis resultater).

Er der noget ved resultaterne af min undersøgelse, som overrasker dig? Hvorfor?

Hvordan ville du forklare ...?⁴⁴

Er der noget, som du gerne vil uddybe eller tilføje, før vi runder af?

---

⁴⁴ Her bedes interviewperson forklare specifikke tendenser fra resultaterne af den kvantitative undersøgelse. Spørgsmålet kan derfor først skrives færdig efter undersøgelsens trin 5. Spørgsmålet gentages alt efter hvor mange tendenser, som man ønsker interviewpersonen skal forklare.

Bilag 3- Mail til præster

Hej [navn]

Jeg skriver til dig, fordi jeg i 2023 deltog i et talentprogram for gymnasieelever, kaldet Forskerspirer. Her fik jeg vejledning og støtte til at udvikle et eksperiment, som skal bidrage med ny viden om et selvvalgt emne. Jeg valgte at mit emne skulle være teologi. Til eksperimentet har jeg brug for prædikener, og derfor skriver jeg i øjeblikket rundt til præster i hele landet. Jeg håber, at du vil overveje at sende mig nogle af dine egne prædikener, da det ville være en meget stor hjælp til min undersøgelse.

Der er et par krav til prædikerne:

- Prædikerne skal være prædikeret indenfor de sidste 6 år, dvs. mellem 1. januar 2018 og 31. december 2023.
- Det er ikke vigtigt hvilken dato de blev prædikeret, men jeg har brug for at vide hvilket år. Hvis du enten vil skrive årstal i starten eller slutningen af hver prædiken, vil jeg være dig meget taknemmelig.
- Prædikenerne skal være prædikeret i forbindelse med højmesse.
- Hvis du har været ansat i flere forskellige kirker i løbet af tidsrummet 1. januar 2018 til 31. december 2023, skal du angive hvilke af prædikerne der er blevet prædikeret i hvilken kirke. Specificerer du ikke hvilken kirke en prædiken er prædikeret i, vil jeg gå ud fra, at den er prædikeret på din nuværende arbejdsplads.
- Prædikenen skal som udgangspunkt ikke være skrevet i stikordsform. Hvis dele af prædikenen er skrevet i stikordsform, skal størstedelen af prædikenen være skrevet være skrevet udførligt og ikke i stikordsform.
- Jeg vil helst modtage prædikenerne som Word-filer, men det er ikke et krav.

Jeg har brug for så mange prædikener som muligt. Du må derfor gerne sige beskeden videre til andre præster, du kender, og give dem min e-mailadresse. Jeg vil også gerne modtage prædikener fra pensionerede eller tidligere præster, så du er også velkommen til at sige budskabet videre til dem. Du skal ikke sortere i dine egne prædikener - så længe de opfylder ovenstående krav, så er jeg interesseret i dem alle! Du skal heller ikke bekymre dig om at få dit navn skrevet op nogen steder i min færdige opgave.

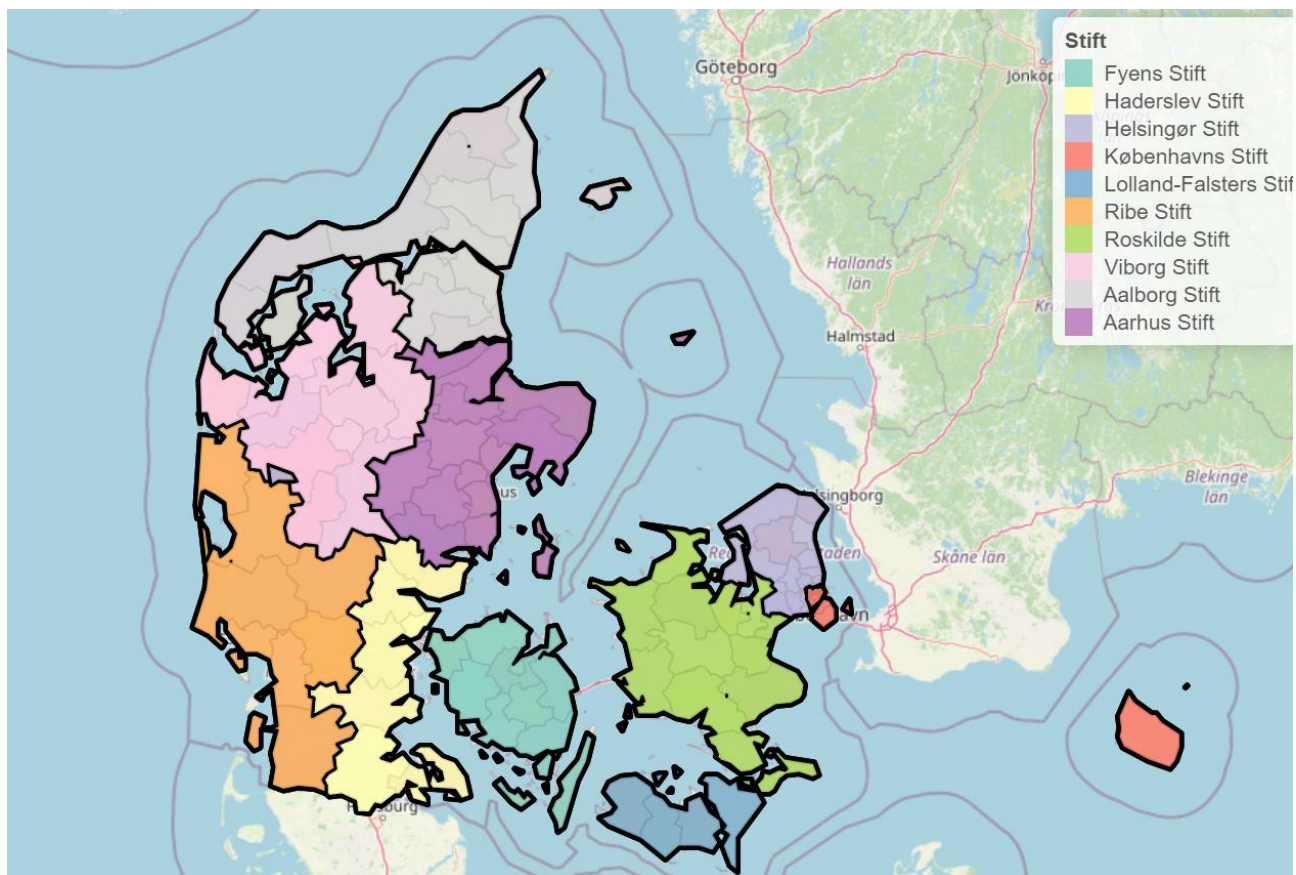
Alle prædikenerne anonymiseres fuldstændig og bliver kun identificeret efter hvilket år, de er prædikeret i, og i hvilket stift (Aalborg, Aarhus, Ribe, Viborg, Haderslev, Fyens, Københavns,

Roskilde, Lolland-Falster og Helsingør stift). Hverken dit navn eller dit sogn kommer derfor til at stå nogen steder.

Tusind tak for din tid. Hvis du har nogen spørgsmål til eksperimentet eller kravene til prædikenerne, så skriver du selvfølgelig bare! Jeg er glad for at svare på spørgsmål!

Venlig hilsen [navn]

Bilag 4- kort over Danmarks stifter

Kortet viser Danmarks stifter.⁴⁵ Det bruges til at bestemme hvilke sogne ligger i hvilke stifter.

---

⁴⁵ Folkekirkens Uddannelses- og Videnscenter, *Folkekirken i kort*, besøgt 29. oktober 2023 på <https://www.fkuv.dk/videnscenteret/kirkestatistik/folkekirken-i-kort>

Bilag 5- Dein, Simon, Covid-19 and the Apocalypse: Religious and Secular Perspectives

Covid-19 and the Apocalypse: Religious and Secular Perspectives

[Simon Dein](#)

Abstract

The current Covid-19 pandemic has led to existential crises. One way of finding meaning in this is through apocalyptic narratives. We differentiate between religious (based upon eschatology) and secular apocalypticism (based upon radical political and economic change) and argue that both are to be found in the wake of Covid-19 infection. For religious believers, the apocalypse signifies the rapture of the faithful into heaven while those on earth will undergo the tribulations. For secular believers, the apocalypse signifies sociopolitical change. The paper ends by speculating upon the socio-political and economic changes during and after the pandemic- the New Jerusalem.

Keywords: Apocalypse religious, Secular, Covid

Covid-19 is highlighting serious deficiencies in our existing system. An effective response to this is likely to require radical social change. I have argued that it requires a drastic move away from markets and the use of profits as the primary way of organizing an economy (Mair [2020](#)).

Then I saw a new heaven and a new earth, for the first heaven and the first earth had passed away, and there was no longer any sea (Revelations 21:1 KJV).

Introduction

The coronavirus covid-19 pandemic is the most significant global health crisis of our time and presents the greatest challenge we have faced since the Second World War. To date there have been 9,738,975 cases and 492,390 deaths worldwide as of June 26 2020 (Worldometer [2020](#)). Emerging in Asia in late 2019, the virus is present in every continent except Antarctica. Cases are rising on a daily basis throughout Africa, the Americas, and Europe. While Covid-19 is of course natural, the way it spreads is highly influenced by social, political and cultural factors.

Historically pandemics have been attributed to both religious and naturalistic causes. While epidemics in the ancient world were generally accounted for in religious terms, a concept of contagion still existed (Feder [2013](#)). Throughout history pandemics and apocalyptic narratives have run closely together. As one example explanations of the Black Death (1347–1352) involved ideas of sin and apocalypse, acts of God and alignments of the planets. While bad air, divine punishment and witchcraft were postulated causes, for many the Black Death signaled the end-times (Lerner [1981](#); Dwyer [2016](#)). In another case, Howard ([2008](#)) reports on religious explanations of the 1918 Spanish flu epidemic where appeal was made to ideas of sin and of an eschatological sign of Christ's second coming. One member of the Dutch Reformed Church, Johanna Brandt, prophesied that the Day of Judgment had come. A

pamphlet, *The Millennium—A Prophetic Forecast*, warned readers that the flu epidemic was only the beginning of the affliction that was stated in the Book of Revelations.

Pandemics indicate the fragility of life and the world, chaos, engender paralysing anxiety that the world is dissolving, a sense of detachment and raise significant issues of meaning resulting in existential crises. Self-isolation and quarantine create a sense of being separated from the community and world generally—a sense of anomie. This was summed up well over two thousand years ago by the Roman poet Virgil's notion of a 'maze of dread': 'The world itself seems entirely unreliable: not only dangerous but also deceptive. The appearance of being a safe and thriving land becomes only a façade that hides the threat of death.' As Schwetz (2020) states: 'Pandemics scare us partly because they transform other, less concrete, fears about globalization, cultural change, and community identity into tangible threats.'

And later:

Instead, narratives about contagious disease hold up a mirror to our deepest, most inchoate fears about our present moment and explore different possible responses to those fears.

While the global death rate from Covid-19 has been phenomenal, the virus cannot be divorced from its sociocultural context. But global events are always enacted in a local context and it behoves social scientists to understand the meanings of Covid-19 in specific contexts. As anthropologists would argue, pandemics are more than metrics (numbers, cases, and prevalences), they are embodied, affecting situated lives. Anthropological research is essential for placing the virus in context.

Covid-19 threatens key symbolic frameworks and presents unprecedented challenges for both people and society globally in terms of its impact on mortality, morbidity, economic decline and the ways in which we lead our lives. It has highlighted issues of work, social inequality, globalization, individualism and social interaction generally. Philosopher of science Bruno Latour (2020) discusses the 'astounding lesson' that the coronavirus has 'taught us': 'That it is possible, in a few weeks, to put an economic system on hold everywhere in the world and at the same time, a system that we were told it was impossible to slow down or redirect'.

To date much of the scholarly work on religion and Covid-19 has focused on religious practices and the transmission of the virus (Dein et al. 2020). Here I focus upon another aspect of religion-apocalypticism- as one way of understanding Covid-19. It is religious fundamentalists who generally associate coronavirus as a sign of end times or a final judgment. But apocalypses can be secular as well as religious. In the time of Covid-19 it has become obvious that the current world order is becoming a thing of the past and the future is highly likely to be different.

Peter Berger (1967) described a 'plausibility structure' as the 'symbolic base' that every society 'has to continuously construct and maintain for assuring its existence as a world'. Our current plausibility structures upon which the existence of society is dependent and threatened and we are urgently in need of alternative sociocultural contexts to provide structures of meaning.

Religious Apocalypticism

While in the lay mind the term apocalypse signifies some violent and cataclysmic ending of the world, the word derives from *Apokalypsis*—the Greek word for Revelation. Aldrovandi (2014) discusses the etymology of this word:

Apokalypsis' in the original, etymological understanding of the word: a sudden breaking point in human destiny unveiling an ultimate truth (aleitheia) that has always been present, but remains most of the time hidden, denied or forgotten.

The idea was brought down from the Book of Revelation, the final text of the Christian Bible, and denotes a time when some truth or understanding, previously unknown, is revealed. Apocalyptic literature, as a genre, documents the authors' visions of the end times which have been revealed by an angel or some other heavenly messenger.

Fundamentalist Christians, especially those who hold to the rapture, assert that the Book of Revelation forecasted the pandemic 2000 years ago. Throughout the course Christian history, apocalyptic expectations that the world will imminently end have waxed and waned. The idea that history is moving inexorably to a catastrophic end is a longstanding one in the West. The millennial years, 1000 and 2000 were associated with heightened apocalyptic expectations. Catastrophic events, such as the Black Death in 1348 or the Cuban Missile Crisis in 1962, regularly bring about panic and the expectation that doomsday is imminent. History is replete with groups maintaining that the end of the world is imminent: Millerites, Shakers, Jehovah's Witnesses, members of the Oneida Community, Mormons, and Seventh Day Adventists, Rappites, Christadelphians, and Native American millennialists to name just a few.

Apocalyptic narratives, particularly premillennialist, have significantly impacted American religion and politics and fuelled evangelical political activism and continue to exert a great influence over the contemporary American mainstream (Sutton 2014). Similarly, Kyle (2012) notes how dispensational premillennialism drives doomsday ideas in the USA. For this author apocalyptic thought "breaks out" and on occasion "infects the wider culture" (xi–xii). Pre-millennialism asserts that the Second Coming of Christ is imminent, that Biblical prophecies provide clues as to when it will take place, and that when it occurs all true believers will be 'raptured' to heaven while everyone remaining on Earth will endure the 'tribulation'. For this author radical Evangelical Christianity is inextricably linked to free market economics. Those who maintain the immanence of the apocalypse continuously attempt to align biblical prophecy with contemporary world events.

Until the beginning of the twentieth Century apocalyptic narratives were generally the purview of religion. According to Kyle (2012) the durability of Apocalyptic ideas in the face of continual disconfirmation results from the consolations they provide in the wake of global adversity. However, it is not just fundamentalist Christians who associate adverse events with the end of the world. Weber (2004: 11) notes:

More than one-third of Americans said that since the terrorist attacks of 9/11, they have been thinking more about how current events might be leading to the end of the world. While only 36 percent of all Americans believe that the Bible is God's Word and should be taken literally, 59

percent say they believe that events predicted in the Book of Revelation will come to pass. Almost one out of four Americans believes that 9/11 was predicted in the Bible, events predicted in the Book of Revelation [in particular, the battle of Armageddon] will come to pass. and nearly one in five believes that he or she will live long enough to see the end of the world.

Some groups actively prepare for the apocalypse. Garrett (2020) reports on USA preppers—individuals who prepare for the imminent cataclysm by hiding in underground bunkers. The term prepping according to Garrett refers to practices of anticipating and adapting to impending conditions of calamity. These range from low-level crises to ‘extinction-level events’.

Since it was first written in 95 AD by John of Patmos, the Book of Revelation has deployed to account for world events in terms of the ‘end times’. It was finally accepted as the last book of the Christian Canon in 367CE by Bishop Athanasius of Alexandria. While there is disagreement among scholars as to how the text is to be interpreted, the book spans three genres: Epistolary, the apocalyptic, and the prophetic. Many have taken the text as a literal description of the end times while others have used it as a revelation of divine will. The book provides meaning to the past and future by viewing all events as a part of god’s plan. Yet others see it as a social allegory—a diatribe against the oppression of imperial Rome. And for others it is a direct criticism of power concentrated in the hands of a small elite and systemic injustice both resulting in poverty, famine, hunger, pestilence and disease. In terms of Revelations, the Beast from the Sea (Chap 13) and the woman (Chap 17) represent the Roman Empire (Collins 1977) and represent a political perspective in this book. Reidl (2014) notes that the apocalypse is a millennia-old symbolic complex which emerged in Jewish intellectual circles who were experiencing oppression and social and political alienation as a result of foreign imperial power. For him apocalypses are characterized by a complete rejection of present reality and an outlook toward an entirely different future reality where power relations will be reversed.

Pagels (2012) argues that apocalyptic literature which includes visions, prophecies and predictions of cataclysm always carries political overtones, both revolutionary and reactionary, liberal and conservative. This is the case from its earliest beginnings until today, as can be found in conservative iterations of millennial dispensationalism and the highly popular ‘Left Behind’ series of novels concerning the world’s ending. In her view apocalyptic meanings are always malleable and can adapt to any crisis. I would argue that its use as political critique is one reason for the widespread appeal of the book throughout the last two thousand years or so.

Revelation describes four horseman of the Apocalypse who appear when the seven seals are opened. The first symbolizes Christ. The second represents war and bloodshed. The third is identified with famine and the fourth is associated with pestilence and death. Some Christians claim that COVID-19 is proof that the plagues of the book of Revelation, and in particular the seven Seals of Revelation 6:1–8:1, are occurring now and Jesus’ return is imminent. For them, Revelation has indeed predicted the COVID-19 pandemic. Corona has been associated with the fourth horseman.

Lindsey and Carson’s (1970) *The Late Great Planet Earth* asserted a close relationship between end-of-time prophecy with then-current events and soon became the most popular non-

fiction book of the 1970s, with over 28 million copies sold by 1990. Its author claimed that the rapture would occur by 1988. This book, alongside numerous other films and television series since, resulted in a transition of apocalyptic thinking from fringe religious belief to fundamental tropes which are popular and known to many in contemporary American culture.

Finally, the Left Behind series of 16 bestselling religious novels by Tim LaHaye and Jerry B. Jenkins, deals with Christian dispensationalist interpretation of prophecies in the Biblical books of Revelation, Daniel, Isaiah and Ezekiel, in which true believers in Christ have been "raptured", leaving the world in a chaotic state. These books dating from 2000 have had a profound influence on apocalyptic thought in the USA (Forbes and Halgren Kilde [2004](#)).

Christian social media threads like #Jesusiscoming are replete with discussions of the imminence of the end times and *Watch Jerusalem* editor-in-chief and Evangelist pastor, Gerald Flurry ([2020](#)), recently asserted the coronavirus is a sign from God redirecting humanity on the right path before the ultimate clash between the forces of good and evil:

God is pleading, he's pleading. We know there's all kinds of imminent pestilence epidemics that are going to sweep across this world during the Great Tribulation. The epidemic, disguised as one of the Four Horsemen of the Apocalypse, will wipe out a quarter of the planet's population.

In recent months, Christian sources on the internet quote a range of biblical sources about the preceding of the end of time with pestilence. There are several examples: Revelation 6:8—And I looked, and behold a pale horse: and his name that sat on him was Death, and Hell followed with him. And power was given unto them over the fourth part of the earth, to kill with sword, and with hunger, and with death, and with the beasts of the earth. Matthew 24:7–13—For nation shall rise against nation, and kingdom against kingdom: and there shall be famines, and pestilences, and earthquakes, in diverse places. Ezekiel 38:22—"I will plead against him with pestilence and the blood."

But Revelation is not the only book in the Christian Bible to speak about an end-time return of disease outbreaks. According to the Gospels, Jesus himself stated that pandemics of pestilence would happen before His return: "For nation shall rise against nation, and kingdom against kingdom: and there shall be ... pestilences ... in divers places" (Matthew 24:7; see also Mark 13:8 and Luke 21:11). Pestilence in this context refers to full scale disease outbreaks.

Secular Apocalypticism

Unlike religious apocalypticism where the future is determined by divine intervention, in secular apocalypticism natural events such as the current Covid-19 pandemic are the cause of the impending doomsday. Kyle ([2012](#)) argues how secular apocalypticism has grown out of a 'naturalistic' world view and has frequently involved environmental factors like climate and nuclear destruction. Apocalyptic belief was invigorated by the World Wars, the Cold War, and the threat of nuclear annihilation. Fears pertaining to atomic destruction, lethal disease, and environmental catastrophes have become prevalent. Specifically, I argue that the Covid-19 pandemic has been viewed in apocalyptic terms signifying a radical societal change.

This author notes how the secular and religious apocalypticism are mirror images of each other. Both originate from disasters, social dislocation and dashed expectations. He asserts that the early secular apocalypse grew out of its religious counterpart and until the beginning of the twentieth century there were significant interactions between the two. Even now the idea that God deploys the natural world (e.g. tsunamis) or technology (e.g. nuclear power) to punish humanity remains contentious among religious people; the natural, divine and human often provide overlapping explanatory models of misfortune. By no means new, notions of a secular apocalypse have featured highly in Karl Marx's end of capitalism and Francis Fukuyama's end of history.

Both secular and religious forms offer hope for change. As Shermer (2011) notes:

Emotionally, the end of the world is actually a renewal, a transition to a new beginning and a better life to come. In religious narratives, God smites sinners and resurrects the virtuous. For secularists, the sins of humanity are atoned through a change in our political, economic or ideological system.

Stephen O'Leary (1994) notes that the latter half of the twentieth century brought with it a 'resurgence of popularity' in apocalyptic thought due to the threat of nuclear war, which made religious forecasts of 'planetary destruction credible to a much wider audience'. Apocalypse has now become a popular cultural trope in fiction, film and popular discourse. Far from dissipating in modernity, apocalypticism appears to be here to stay and is possibly escalating. Originally deriving from the millennial fervour of the English Puritans coming to the USA in the seventeenth Century and the utopian hope of developing a 'New Jerusalem' on American soil, Kyle (2012) asserts that apocalyptic themes have reached near 'epic proportions' in contemporary American society. Like religious apocalyptic thinking, the secular version is one response to the problem of suffering- in theological terms a theodicy.

In modernity science is the primary lens through which humans understand their worlds. While science provides hope for a better world through technological innovation, the possibility of a man made apocalypse becomes ever more probable and apocalyptic narratives move from hope and meaning to the real possibility of mankind's self-destruction.

Akin to the notion of secular apocalypse is the term Cultural Apocalypse—a term first coined by Italian anthropologist Ernesto De Martino (1964) to describe the sense that the current historical epoch is coming to an end. De Martino characterizes such apocalyptic experience as follows:

Experiencing an apocalypse implies first of all a "loss of presence", that is, being cast outside any possible secular or religious horizon of salvation, completely detached from the familiar, facing without any comfort the diabolical unhinging of all that has been known.

Psychoanalyst Robert Lifton (1979) deploys the term 'symbolic death' to denote the dissolution of society, something he notes can be more frightening than biological death. Both De Martino and Lifton assert that traumatic breakdown has a regenerative side, offering hope that society will continue in some (radically changed) form and provide not so much an ending, but rather, a new beginning. And O'Leary (1994) argues that apocalyptic scenarios have always been of interest

since they provide a sense of meaning to existence, providing purpose and direction to the future. Not only do they enable understanding of the present but they also provide hope for the future.

Aldrovandi ([2014](#): 202) notes how apocalyptic ideas facilitate coping with:

absurdity and despair, especially in trying times. It has been repeatedly argued that the apocalyptic is a 'self-contained' myth whose strength resides in a dialectic binding together of dissolution and renewal'. Seeing the world through an apocalyptic prism entails the possibility that even the most unsettling catastrophe can be symbolically tamed by being interpreted as a sign that a phase of deficiency is reaching its nadir and a new beginning is at hand. In a similar vein Griffin ([1991](#)) asserts how apocalyptic myth provides an opportunity for the most remarkable chance of self-renewal.

Thus all apocalyptic narratives deploy the plot device of the end of the world to examine contemporary society and facilitate exploration of alternative social structures.

Yar ([2020](#)) compares religious and secular forms of apocalypticism, Both are utopian and view something positive as coming from adversity:

After all, the origins of such discourse are rooted firmly in religious anticipations of redemption – the end times mark the realization of justice deferred, an end to suffering and exile, restitution for the sufferings inflicted upon the innocent, and reconciliation of humans with each other, nature, and/or the divine. In other words, the horrors of all-encompassing disaster simultaneously contain the seeds of utopia. In its modern, secularized form, this ambivalence manifests in a hope of social renewal, the idea that out of crisis the supposed alienations of modernity can be countered by a rediscovery of solidarity and community.

It is in this context that we might situate, for example, the words of António Guterres, Secretary General of the United Nations, when he asserts that "recovery from the coronavirus crisis must lead to a better world". Whether or not the current "rediscovery of the social" will in fact endure beyond the horizon of the crisis is a matter of conjecture, but it seems clear to me that the imaginaries of disaster, suffering, hope and renewal that configure apocalyptic culture are alive and well as we navigate the challenges of our present straits.

So how does Covid-19 relate to Apocalyptic thinking? As Stein ([2020](#)) states 'It's not surprising that the pandemic surrounding us has been compared to the apocalypse, as people are trying to find a meaning in this plague.' Schut ([2013](#)) reminds us how apocalyptic narratives include a distinct element of 'after the end' leading to a post-apocalyptic world. This author underscores the fact that the apocalypse provides a critique of the philosophy and structure of consumption-based capitalism, undercuts its old ways of thinking and living and reveals the weaknesses of these structures which prove difficult to see from within.

Covid-19, Revelation, Politics the New Jerusalem

What has Corona revealed and what might be the social and economic implications of it? The pandemic pushes individuals to reflect on the current social status quo. Old assumptions and ways

of life are questioned leading to a new beginning. Like the Book of Revelation, contemporary apocalyptic discourse is a critique of unequal power relationships and the uneven distribution of wealth in capitalism. As Goldberg (2020) points out, the Covid-19 crisis has given rise existential debates about how we should think about the 'after-Covid world'.

The Covid crisis is revealing health care inequalities, class divisions, unequal distribution of power, and the fact that the most important workers in American society are among the least paid. Health inequalities have been brought into sharp focus and the crisis has exposed the structural disadvantage and discrimination faced by parts of the black, Asian and minority ethnic communities. Our taken for granted 'natural' ways of behaving are increasingly being challenged. As Davis (2020), a sociologist and political economist, writes:

'It will take years or decades for the significance of 2020 to be fully understood. But we can be sure that, as an authentically global crisis, it is also a global turning point. There is a great deal of emotional, physical and financial pain in the immediate future. But a crisis of this scale will never be truly resolved until many of the fundamentals of our social and economic life have been remade.'

While the sudden end of ways of life has been a regular event throughout history, Covid-19 has changed the ways we live and interact in ways previously unimaginable to us. Perhaps the effects of the pandemic can be better compared to the effects of terrorism, albeit the numbers of people killed is much smaller, with its increased surveillance of populations by security cameras and security procedures, rather than to previous epidemics like the Spanish flu of 1918 which did not give rise to major social change subsequently. Now social distancing is carefully monitored and freely intermingling appears to be a thing of the past. In Foucault's terms, new forms of bio power have arisen. Our lives have become more physically restrained. But at the same time we are reconnecting with nature, taking long walks during the lockdown.

Some have predicted how the pandemic will be a once in a generation opportunity to remake society and provide a better future. While no one can be sure how the novel coronavirus will change the world we live in, it is likely that the near future will dramatically different from the one we knew pre-covid-19 in terms of the ways we live, work and worship. Covid-19 has forced many countries to reconsider their social policies, particularly social protection and healthcare. There has been a move from profit to protection of life. Attempts to help workers in the informal sector could potentially diminish inequality. Those workers who have been undervalued and underpaid before the crisis, such as healthcare and key workers may gain prestige and power, resulting in better quality jobs after it. There may well be more opportunities to address systematic barriers facing black, Asian and other ethnic minority groups.

In terms of economy, some have claimed the end of capitalism as we know it with wages, labour and consumption being influenced by the pandemic and questions are being raised about the validity of our assumptions about markets (Mair 2020). This philosopher and staunch critic of globalization argues: 'Liberal capitalism is bust.'

One issue that arises from the pandemic is what is an economy for? Is it to buy, sell and make or profit-to facilitate the exchange of money, or rather should it function to provide the things we

need to live? Mair ([2020](#)) asserts: 'Covid-19 is highlighting serious deficiencies in our existing system. An effective response to this is likely to require radical social change. I have argued that it requires a drastic move away from markets and the use of profits as the primary way of organizing an economy.' In times of Covid-19 governments have stepped in and are injecting money into the economy as opposed to businesses steer and create wealth. Mazzucato ([2020](#)) underscores the fact that the pandemic reveals a lack of preparedness and resilience of the increasingly interconnected global economy.

Finally some analysts maintain that all services will become digitalized. In particular, health service provision is likely to feature digital technology with telemedicine becoming more prominent and more reliance on home testing. This may well extend to religious worship where, for the first time in history, religion has come online and real-life worship has been put on hold.

Conclusion

This paper has examined the parallels between religious and secular apocalypticism. Both have been found in the wake of the Covid-19 pandemic. Both are direct responses to the existential crisis engendered by the virus and underlying inequalities in power structures. What societal changes will occur post Covid and how long they endure remains to be seen.

Compliance with Ethical Standards

Conflict of interest

I confirm that I have no conflict of interests.

Footnotes

Publisher's Note

Springer Nature remains neutral with regard to jurisdictional claims in published maps and institutional affiliations.

References

Aldrovandi C. *Apocalyptic movements in contemporary politics*. New York: Palgrave Macmillan; 2014. [[Google Scholar](#)]

Berger P. *The sacred canopy: Elements of a sociological theory of religion garden city*. New York: Doubleday; 1967. [[Google Scholar](#)]

Collins AY. The political perspective of the revelation to John. *Journal of Biblical Literature*. 1977;96(2):241–256. doi: 10.2307/3265880. [[CrossRef](#)] [[Google Scholar](#)]

Davis, W. (2020). The last global crisis didn't change the world. But this one could. <https://www.theguardian.com/commentisfree/2020/mar/24/coronavirus-crisis-change-world-financial-global-capitalism>.

Dein S, Loewenthal K, Lewis C, Pargament K. COVID-19, mental health and religion: An agenda for future research. *Mental Health, Religion & Culture*. 2020;23(1):1–9. doi: 10.1080/13674676.2020.1768725. [[CrossRef](#)] [[Google Scholar](#)]

De Martino E. (1964). « Apocalissi culturali e apocalissi psicopatologiche », *Nuovi argomenti*, n° 68–71, juillet-décembre, pp. 105–141.

Dwyer, F. (2016). 1348: A medieval apocalypse—the black death in Ireland. Finbar Dwyer.

Feder Y. Contagion and cognition: Bodily experience and the conceptualization of pollution (Ṭum'ah) in the Hebrew Bible. *Journal of Near Eastern Studies*. 2013;72(2):151–167. doi: 10.1086/671434. [[CrossRef](#)] [[Google Scholar](#)]

Flurry, G. (2020) Coronavirus: Fears fourth seal of apocalypse broken as Bible warning of pestilence unfolds. *The Express*. Retrieved July 1, 2020, from <https://www.express.co.uk/news/weird/1244611/Coronavirus-fourth-seal-apocalypse-Bible-Book-of-Revelation-pestilence-coronavirus-news>.

Forbes B, Halgren Kilde J, editors. *Rapture, revelation, and the left behind series*. New York: Palgrave Macmillan; 2004. [[Google Scholar](#)]

Garrett, B. (2020). Domsday preppers and the architecture of dread. *Geoforum; Journal of Physical, Human, and Regional Geosciences*. [[PMC free article](#)] [[PubMed](#)]

Goldberg P. Policy in the time of Covid. In: Baldwin R, Weder De Mauro B, editors. *Mitigating the Covid economic crisis: Act fast and do whatever it takes*. London: CEPR Press; 2020. [[Google Scholar](#)]

Griffin, R. (1991). *The nature of fascism*. New York: St. Martin's Press.

Howard, P. (2008). Why did it happen?: Religious explanations of the "Spanish" flu epidemic in South Africa. *Historically Speaking*, 9(7), 34–36.

Kyle, R. (2012). *Apocalyptic fever: End times prophecies in modern America*. Cascade Books.

Latour, B. (2020). What protective measures can you think of so we don't go back to the pre-crisis production model? AOC on 29th March 2020: <https://aoc.media/opinion/2020/03/29/imagerles-gestes-barrieres-contre-le-retour-a-la-production-davant-crise/>

Lerner R. The Black death and Western European eschatological mentalities. *The American Historical Review*. 1981;86(1):533–535. doi: 10.2307/1860369. [[PubMed](#)] [[CrossRef](#)] [[Google Scholar](#)]

Lifton R. *The broken connection: On death and the continuity of life*. New York: Simon and Schuster; 1979. [[Google Scholar](#)]

Lindsey H, Carlson C. *The late great planet earth Zondervan*. New York: Academic; 1970. [[Google Scholar](#)]

- Mair, S. (2020). What will the world be like after coronavirus? Four possible futures. <https://theconversation.com/what-will-the-world-be-like-after-coronavirus-four-possible-futures-134085>.
- Mazzucato, M. (2020). The Covid-19 crisis is a chance to do capitalism differently. Retrieved June 27, 2020, from <https://www.theguardian.com/commentisfree/2020/mar/18/the-covid-19-crisis-is-a-chance-to-do-capitalism-differently> .
- O'Leary S. *Arguing the apocalypse: A theory of millennial rhetoric by Stephen*. Oxford: Oxford University Press; 1994. [[Google Scholar](#)]
- Pagels E. *Revelations: Visions, prophecy and politics in the book of revelation*. London: Penguin Books; 2012. [[Google Scholar](#)]
- Reidl, M. (2014) Apocalyptic politics: On the permanence and transformations of a symbolic complex. Retrieved June 26, 2020, from <https://humanitiesfutures.org/papers/apocalyptic-politics-on-the-permanence-and-transformations-of-a-symbolic-complex/>. Revelations King James Version.
- Schut, L. D. (2013). Coughing and sneezing to the end of the world: Apocalyptic pandemic narratives in the 21st century (Masters thesis). Retrieved from Graduate Theses and Dissertations. (Paper 13165).
- Schwetz, K. (2020). Apocalyptic fiction helps us deal with the anxiety of the coronavirus pandemic. <https://theconversation.com/apocalyptic-fiction-helps-us-deal-with-the-anxiety-of-the-coronavirus-pandemic-133682>.
- Shermer, M. (2011). The end is always nigh in the human mind. Retrieved June 27, 2020, from <https://www.newscientist.com/article/mg21028156-300-the-end-is-always-nigh-in-the-human-mind/>.
- Stein, H. (2020). The end of the world as we know it? Nope <https://worldcrunch.com/coronavirus/the-end-of-the-world-as-we-know-it-nope>.
- Sutton, M. (2014). *American apocalypse: A history of modern evangelism*. Harvard University Press.
- Weber, T. (2004). On the road to Armageddon: How Evangelicals became Israel's best friend. Baker Academic.
- Worldometer. (2020). Covid-19 coronavirus pandemic. Retrieved June 26 2020, from https://www.worldometers.info/coronavirus/?utm_campaign=homeAdTOA.
- Yar, M. (2020). Pandemics and popular culture: Coronavirus and the imaginary of disaster. <https://northernnotes.leeds.ac.uk/pandemics-and-popular-culture-coronavirus-and-the-imaginary-of-disaster/>.